

JERZY PATAN

Dzieje dawnego kurortu

K O Ł O B R Z E G

1872 – 1945

Wydawnictwo PATAN

Zdjęcia, dokumenty, ilustracje i pocztówki zamieszczone w książce pochodzą z zasobów własnych Wydawnictwa PATAN oraz z wydanych wcześniej albumów *Historia Kołobrzegu w fotografii. Kolberg do 1945 roku* i *Historia Kołobrzegu w fotografii do 1945 roku*. Fotografie i widokówki udostępniły również Panie: Małgorzata Dolisz, Renate Haesner, Giseli Kramny, Gertraude Schamböck, Monika von Zitzewitz oraz Panowie: Johannes Heinrich, Andrzej Makaruk, Kazimierz Mierzejewski, Detlef Noß, Stanisław Posłuszny, Jarosław Raducha, Tadeusz Świdnicki, Tadeusz Waśko i Rodzina M. u. A. Matthes.

Informacje o Kołobrzegu pochodzące z encyklopedii, słowników, podręczników, książek z XIX i XX wieku zostały udostępnione przez Archiwum Państwowe w Koszalinie, Bibliotekę Jagiellońską w Krakowie, Bibliotekę Miejską im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu, Bibliotekę Wyższego Seminarium Duchownego w Koszalinie, Koszalińską Bibliotekę Publiczną im. Joachima Lelewela w Koszalinie, Miejską Bibliotekę Publiczną im. Galla Anonima w Kołobrzegu, Muzeum Okręgowe w Lesznie, Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Reprodukacja rachunku Zakładu św. Marcina z 1903 roku oraz reklamy prasowe uzdrowiska pochodzą ze zbiorów Muzeum Historii Miasta Poznania i z książki Pani dr Magdaleny Mrugalskiej-Banaszak *Śledztwo w sprawie Króla Smalcu. Życie codzienne rodziny Jezierskich na początku XX wieku w Poznaniu*.

Autor dziękuje pracownikom wymienionych bibliotek, muzeów i archiwów oraz ofiarodawcom – miłośnikom Kołobrzegu za życzliwą pomoc.

Wydawnictwo doceniając walory historyczne zdjęć, nie zawsze zważało na ich jakość techniczną. Jeżeli było to możliwe, przy pocztówce podana jest w nawiasie data stempla pocztowego znajdującego się na jej rewersie. Formaty ówczesnych pocztówek zostały ze względów technicznych pomniejszone. Nazwy miejscowości podane są według nazewnictwa polskiego, z wyjątkiem Kołobrzegu, który w tekście występuje również jako Kolberg. Nazwy ulic z roku 2010.

© Wydawnictwo PATAN

© Copyright by Jerzy Patan

Książka ani żadna jej część nie może być powielana i przedrukowywana, zapisywana komputerowo czy reprodukowana fotograficznie ani w jakiegokolwiek innej formie za pomocą urządzeń mechanicznych i elektronicznych, ani rozpowszechniana bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydawnictwo PATAN, 78-100 Kołobrzeg, ul. Warszawska 8
e-mail: jerzy@patan.pl

Wydanie I

Kołobrzeg 2010

Druk i oprawa: Pracownia Poligraficzno-Intrologatorska INTRO-DRUK
75-216 Koszalin, ul. Przemysłowa 3B

ISBN 978-83-928774-2-4

*Miłośnikom
Kołobrzegu*

Od autora

Książka ukazuje się w serii opisującej dzieje Kołobrzegu w fotografii. Jej źródłem są wcześniej wydane albumy z roku 1999 i 2003 zawierające pocztówki i zdjęcia miasta, które wówczas należało do Niemiec i nazywało się Kolberg. Wzbogacona jest o ponad 200 nowych fotografii. Wszystkie dotyczą czasów mieszczących się w przedziale dwóch ważnych dat w historii miasta: roku 1872, gdy cesarz niemiecki wydanym dekretem zniósł status twierdzy Colberg, co w konsekwencji doprowadziło do wyjątkowo szybkiego rozkwitu kurortu, i roku 1945, gdy u schyłku II wojny światowej ponownie stał się twierdzą – Festung Kolberg. Wydany wtedy rozkaz obrony miasta do ostatniego żołnierza był równoznaczny ze skazaniem go na zagładę. I tak się stało. W wyniku walk w marcu 1945 roku zostały po nim tylko ruiny i zgliszcza. Niemiecki Kolberg przestał istnieć. Historia zapisała nową kartę – polskiego Kołobrzegu.

Książka, choć dotyczy niemieckiego miasta, uwzględnia tematykę polską, stąd tytuł jednego z rozdziałów *Nasi w Kolbergu*. Przypomina, że Polacy byli z nim związani od dawna, także na przełomie wieku XIX i XX. Zamieszkiwało ich tu wtedy prawie pół tysiąca. Dużą grupę stanowili również młodzi mężczyźni z zaboru pruskiego, odbywający żołnierską służbę w mundurach obcej armii. Co roku latem przyjeżdżały do uzdrowiska tysiące naszych rodaków ze wszystkich zaborów, aby podleczyć zdrowie, wypocząć i korzystać z nadmorskich uroków. Gdy rozpoczęła się druga wojna światowa, pojawili się polscy żołnierze – jeńcy wojenni i polscy robotnicy przymusowi, czyli po prostu niewolnicy, wykorzystywani dla gospodarki wojennej III Rzeszy.

Pierwsze rozdziały książki zawierają ilustracje XIX-wiecznego kurortu i krótką historię pocztówki, która – jako przekaznik korespondencji i obrazu – daje wspaniałą i prawdziwą fotografię miasta przełomu wieków. W dalszej części pokazane zostały najpiękniejsze miejsca uzdrowiska, a także port, domy i ulice, kościoły, pomniki, hotele, sanatoria, kawiarnie i restauracje oraz różne ciekawostki i osobliwości miasta. Książkę kończą informacje wojenne z marca 1945 roku oraz wspomnienia o przejściu Kolbergu przez władze polskie. Dodane są również dotyczące Kołobrzegu wypisy z encyklopedii i słowników wydanych w wieku XIX i na początku XX oraz w latach 30. II Rzeczypospolitej, a także kalendarium lat 1801–1945.

Niniejsza edycja jest tomem wstępnym w cyklu autorskiej historii Kołobrzegu w fotografii, której dwa tomy *Kiedy wszystko było pierwsze* i *Moje lata sześćdziesiąte* wydano przed kilkoma laty.

Jerzy Patan

1872 – twierdza zlikwidowana

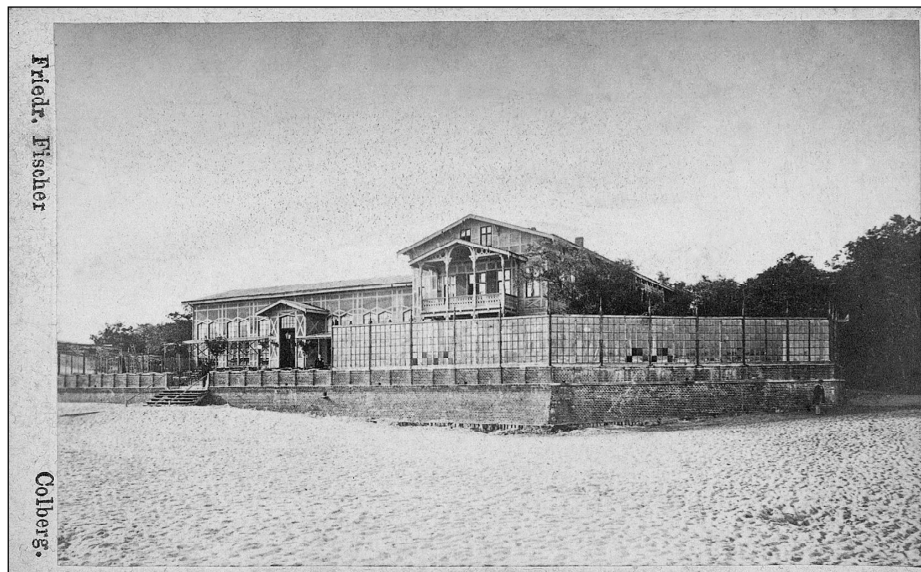

W roku 1872, gdy miasto utraciło status twierdzy, zniesiono wiele praw wojskowych ograniczających jego rozwój. Rok później rozpoczęto rozbierać nieprzydatne już umocnienia, wały i bramy, zasypywać fosy, niwelować teren. Na miejscu niedawnych fortyfikacji powstawały nowe ulice, parki i zieleńce.

Na zachowanym z tego okresu zdjęciu widać dawną bramę i wały obronne oraz – na pierwszym planie – zasypywany rów fortecny okalający niegdyś miasto-twierdzę.

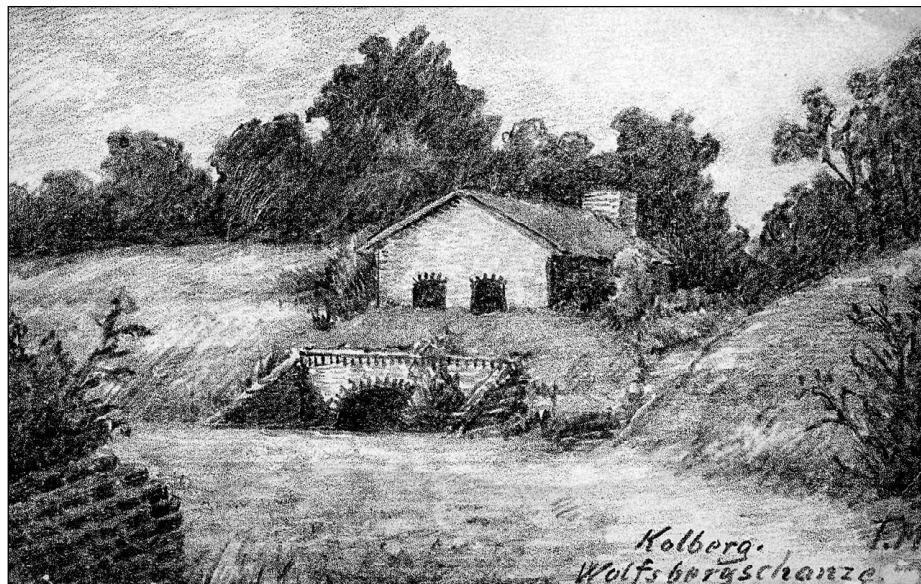

Tak wyglądało miasto, gdy urbaniści i architekci z twierdzy przebudowywali je na kurort. Stało się to na przełomie XIX i XX wieku. Na zdjęciu: rów fortecny (dzisiejsza ulica Walki Młodych) oraz domy mieszkalne przy ulicach Dubois i Armii Krajowej. Widoczna kolegiata i budynek Braunschweigów, teraz Muzeum Oręża Polskiego.

Stary Pałac Nadbrzeżny – poprzednik zbudowanego w tym miejscu w roku 1899 domu zdrojowego „Strandschloss” nazywanego również Pałacem Nadbrzeżnym (s. 80).

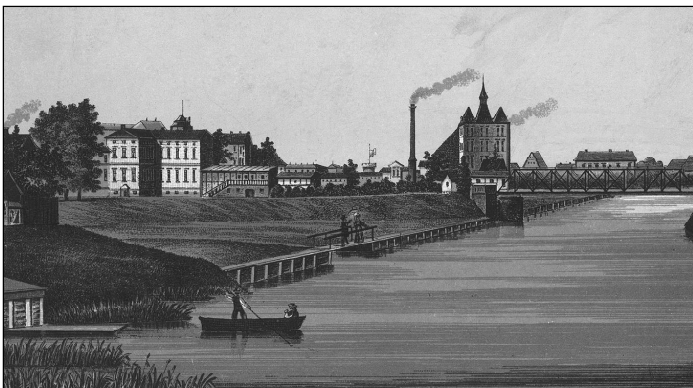
Gdy Colberg* przestał być twierdzą, w pasie namorskim, tak jak w centrum, rozpoczęto wytyczać nowe ulice, parki i ogrody oraz budować pensjonaty, hotele, kąpielska i zakłady kąpieli solankowych, sanatoria, moło spacerowe, restauracje i kawiarnie.

Wolfsbergschanze, czyli fort Wilczy. Przeszedł do historii jako miejsce szczególnie krwawych walk (z udziałem Polaków) w bitwie 1807 roku. Po likwidacji twierdzy stał się interesującym miejscem na szlaku wycieczek po dawnych fortyfikacjach. W roku 1925 zbudowano na jego wewnętrznym obrysie amfiteatr (s. 275), istniejący do dzisiaj.

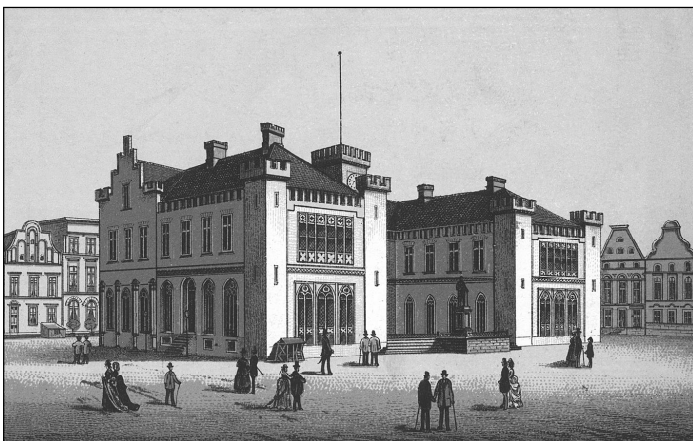
* W roku 1891 wprowadzono urzędową pisownię nazwy miasta – Kolberg.

Dawne obrazy miasta

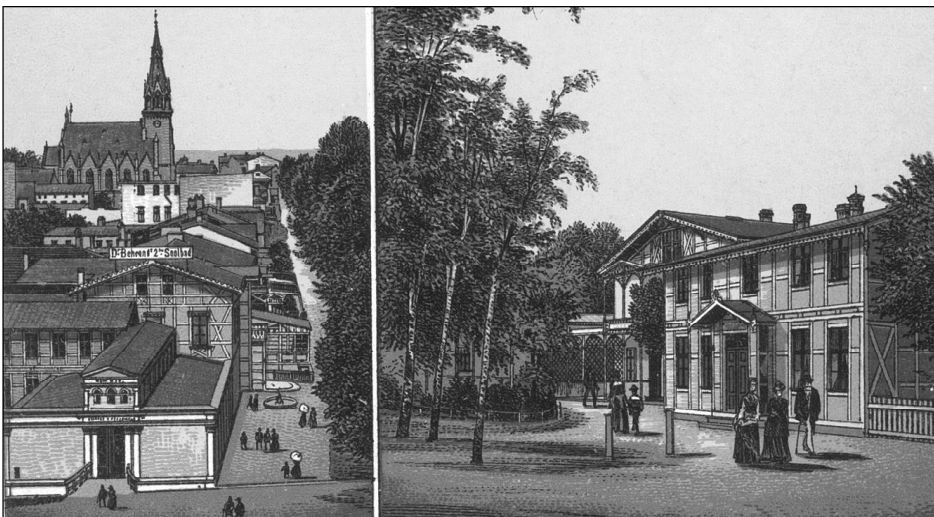

Widoki miasta pochodzą z dziewiętnastowiecznego albumu Carla Burmanna, znanego wydawcy.

Most kolejowy na rzece Parsęcie. W dali – kolegiata.

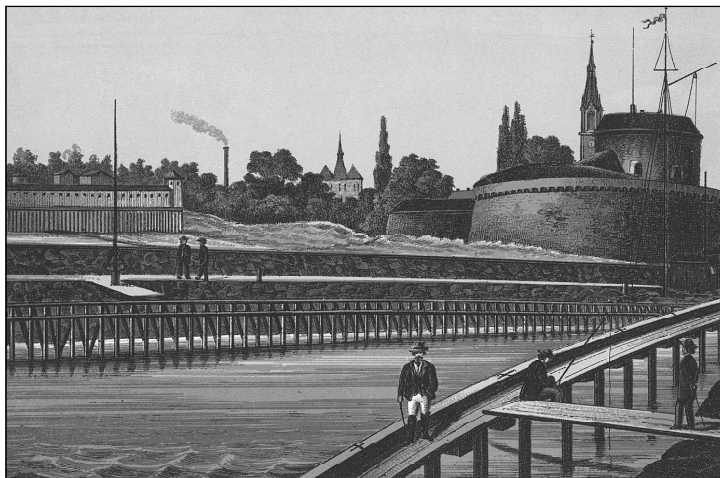
Ratusz i pomnik króla Fryderyka Wilhelma III.

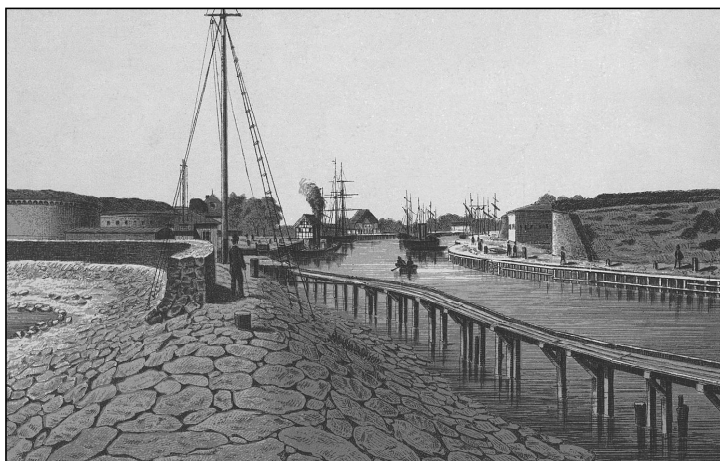
Ulica Spacerowa. II Zakład Kąpieli Solankowych dr. Behrendta i kościół św. Mikołaja. Po prawej – zakład solankowy „Vereins-Soolbad”, nazywany „Towarzyskim”.

Fort Ujście, wieża kościoła św. Mikołaja oraz w dali – wieża kolegiaty. Po lewej stronie fragment kąpieliska dla pań.

Kanał portowy, fort Ujście i po prawej – szaniec Heydego. W roku 1837 cały port wraz z gruntami przejęło państwo, zobowiązując się do jego pełnej eksploatacji.

Skrzyżowanie ulic Zdrojowej i Słowackiego. Restauracja Carla Neumanna.